

Beogradski centar za ljudska prava

**POSTUPANJE SA LICIMA
LIŠENIM SLOBODE**
bilten

Beograd, januar 2012. godine

Uvodne napomene

Od maja 2009. godine Beogradski centar za ljudska prava sprovodi projekat čiji je cilj unapređivanje pravne regulative i prakse radi sprečavanja i kažnjavanja torture i drugih nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, u okviru kojeg posećuje ustanove u kojim se nalaze lica lišena slobode – kazneno-popravne zavode i okružne zatvore. Kratki izveštaji o obavljenim posetama objavljuju se periodično, u biltenima u elektronskoj formi, dok se detaljnije informacije o stanju u ovim ustanovama objavljuju u sveobuhvatnim godišnjim izveštajima.

U ovom broju biltena nalaze se kratki izveštaji o posetama okružnim zatvorima u Čačku, Prokuplju, Kragujevcu i Pančevu. Tim Beogradskog centra sastavljen je od pravnika i lekara, a posete se sastoje iz razgovora sa upravom ustanove, medicinskim osobljem, osuđenim i prekršajno kažnjenim licima, zaposlenim u službi obezbeđenja i vaspitačima, iz uvida u dokumentaciju i obilaska objekata (posebno prostorija za smeštaj lica lišenih slobode). Pored toga, informacije o postupanju prema licima lišenim slobode u svim ustanovama se prikupljaju i zahvaljujući telefonskim pozivima i pismima osuđenih lica i njihovih porodica.

Kako je prema odredbama Zakonika o krivičnom postupku za razgovor sa licima koja se nalaze u pritvoru potrebna prethodna saglasnost postupajućeg sudije, prilikom poseta se ne obavljaju razgovori sa ovim licima, jer je teško unapred, pre posete, znati ko su lica koja se nalaze u pritvoru i ko je postupajući sudija. Razgovori sa osuđenim licima se obavljaju bez prisustva obezbeđenja i uprave.

Pored poseta ustanovama u kojim se nalaze lica lišena slobode, saradnici Beogradskog centra za ljudska prava prate i postupanje tužilaštava i sudova u vezi sa kažnjavanjem torture, a tokom projekta posebna pažnja biće posvećena i izveštavanju medija o mogućim slučajevima torture.

Izradu biltena finansijski su podržali Evropska unija i Institut za otvoreno društvo. Za njegov sadržaj isključivo je odgovoran Beogradski centar za ljudska prava. Stavovi izneseni u njemu nikako se ne mogu smatrati stavovima Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Beogradski centar za ljudska prava se zahvaljuje na saradnji svim zaposlenim u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, bez čije pomoći sprovođenje ovog projekta ne bi bilo moguće.

Bilten su pripremili Nevena Dičić-Kostić, Bojan Gavrilović, Nevena Nikolić, Nikola Kovačević, Ivan Miljković, Sonja Tošković i Jovana Zorić.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

OKRUŽNI ZATVOR U PANČEVU

Vreme posete: decembar 2011. godine

Brojno stanje u vreme posete: Pančevo (osuđenih lica 74, lica u pritvoru 70), Vršac (osuđenih 37, lica u pritvoru 13, prekršajno kažnjenih 8).

Materijalni uslovi

Okružni zatvor u Pančevu je ustanova poluotvorenog tipa koja za smeštaj lica lišenih slobode (osuđenih, prekršajno kažnjenih i pritvorenih lica, u nastavku zatvorenika) koristi objekte na tri lokacije: u samom centru Pančeva, na izlasku iz tog grada i u Vršcu. Prilikom posete obišli smo objekat u Pančevu – zgradu koja se nalazi u centralnoj gradskoj ulici, u pešačkoj zoni.

Kako je zgrada u centru Pančeva, u kojoj se nalazi najveći deo zatvorenika i koja je zaštićena kao spomenik kulture, veoma stara (više od dvesta godina) i na malom prostoru, okružena različitim drugim zgradama, proširenje njenog kapaciteta je praktično nemoguće, a i značajnije poboljšanje uslova boravka eventualnom rekonstrukcijom nije jednostavno izvesti. Mane ove zgrade su brojne: ne postoje primerene prostorije za posete porodica i advokata, prostorijama u kojim borave zatvorenici nedostaje svetlosti, tako da je čitanje bez veštačkog svetla vrlo teško, a prostora nedostaje i za zaposlene. U najlošijim uslovima borave osuđenici koji se nalaze pod pojačanim nadzorom – oni se nalaze u vrlo maloj prostoriji (veličine oko deset kvadratnih metara) sa šest kreveta koju samo rešetke dele od hodnika. Ni u drugim prostorijama uslovi boravka nisu mnogo bolji. Prostorije u kojim su se u vreme posete nalazile pritvorene žene su u nešto boljem stanju od ostalih.

Postupanje prema licima lišenim slobode

Lica iz zatvorenog odeljenja smeštena su u spavaonice za 20 osoba. Kupatilo je u lošem stanju, hladno sa jednim tušem i prozorima koji se ne funkcionišu. Osuđenim licima je dozvoljeno samo pušenje u toaletu što prema rečima onih sa kojima smo razgovarali dodatno opterećuje prostoriju koja je namenjena za kupanje. Dnevni boravak se zbog nedostatka prostora koristi i kao prostorija u kojoj lica u zatvorenom tretmanu obeduju.

Osuđena lica sa poluotvorenim tretmanom koja poslove obavljaju u ustanovi (u kuhinji, vešeraju, magacinu) smeštena su u tzv „garažama“ u dvorištu zgrade, a ove prostorije su u znatno boljem stanju.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Lica koja su prekršajno kažnjena odvojena su od osuđenih lica. Nažalost zbog nedostatka prostora uprava ne uspeva uvek da maloletna lica u pritvori odvoji od punoletnih pritvorenika.

Među osuđenim licima su česte neformalne grupe – prema rečima osuđenih lica formiraju se najčešće po mestu iz kog dolazi osuđenik.

U 2011. godini izvršeno je 50 disciplinskih mera, od kojih je 21 disciplinskih mera bilo izricanje mere samice. Pored mere samice izricane mere odnose se na oduzimanje posebnih pogodnosti i oduzimanja paketa. Samica koju smo obišli je u trenutku naše posete bila prazna, ali se nalazi u lošem stanju, sa lošim sanitarnim čvorom i bez prirodnog dotoka svetlosti i vazduha. Primetili smo da lekar ne obilazi lice u samici svakog dana (lekar je ovde pod ugovorom i dolazi ponedeljak, sreda, petak) već je ga obilaze i drugi zaposleni u ustanovi.

Osuđenim licima pravnu pomoć pruža diplomirani pravnik iz službe za opšte poslove. Tokom 2011. bilo je 107 zahteva za pružanje pravne pomoći. Evidencija u pogledu izrečenih mera se uredno vodi.

U dnevnom boravku postoje sandučići za komunikaciju sa zaštitnikom građana i upravnikom. Sanduče namenjeno zaštitniku građana je oštećeno i ne služi svrsi.

Šetalište je od naše poslednje posete pregrađeno, tako da sada postoje dva šetališta, što omogućava duži boravak na svežem vazduhu. Osuđenici na otvorenom provode oko sat vremena dnevno, a pritvorena lica nešto manje – oko 45 minuta.

Tokom razgovora osuđena lica su se žalila na trajanje telefonskih razgovora, kao i na ophođenje koje služba obezbeđenja ima prema licima lišenim slobode, od više zatvorenika čuli smo da se komandiri vuču, prete i neosnovano upotrebljavaju sredstva prinude pogotovu na mestima koja nisu pokrivena video nadzorom.

Bezbednost

Tokom 2011. godine desila su se dva pokušaja bekstva. Jedno lice je tokom sprovida do urgentnog centra iskoristilo nepažnju stražara i pobeglo, dok je drugo lice uspeo da savlada probije zaštitnu ogradu i preko krovova pobegne iz ustanove.

Evidentirano je jedan ozbiljan slučaj samopovređivanja koji se okončao samoubistvom u Specijalnoj zatvorskoj bolnici.

Video nadzor je dotrajao i ne pokriva sve prostorije tako da nije od velike pomoći pripadnicima službe obezbeđenja i ne postoji skener za pregled paketa već se pregled vrši uz prisustvo rodbine koja je paket donela.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Zdravstvena nega

Zdravstvenu negu sprovode jedan lekar, koji radi po ugovoru o delu, i koji u ustanovu dolazi ponedeljkom, sredom, petkom i po potrebi, i jedna pripadnica službe obezbeđenja, koja je upućena u poslove zdravstvene službe, te obavlja poslove medicinske sestre. U odnosu na prethodnu posetu, promenjen je lekar (na rad prethodnog lekara bilo je primedbi od strane osuđenika). Prema novoj sistematizaciji, predviđeno je da jedan lekar bude u stalnom radnom odnosu.

U zatvoru ne postoji posebna prostorija za ambulantu, već se pregledi i intervencije vrše u prolaznoj prostoriji, sa dvoje vrata. Ova prostorija je mala, slabo osvetljena, zagušljiva, higijenu u njoj nije moguće održavati na adekvatnom nivou. Pritom se, van vremena predviđenog za medicinske intervencije, ova prostorija se koristi za odmor osoblja. Po svemu, ova prostorija je potpuno neadekvatna kao mesto za ambulantu.

Medicinska aparatura je skromna- stetoskop, aparat za merenje glikemije, toplomer i vaga. Lekovi, kartoni i ostala dokumenta se drže u ormaru koji se nalazi u hodniku, ispred prostorije u kojoj se vrše pregledi, što u velikoj meri ugrožava pravo na privatnost osuđenih lica. Pošto ne postoje uslovi za davanje ampulirane terapije, kao ni za male hirurške intervencije, ove usluge vrši služba kućnog lečenja lokalnog doma zdravlja, po dogovoru sa zdravstvenom službom zatvora.

Medikamentozna terapija se deli po nalogu lekara, uz nadzor obezbeđenja. Pristup ormaru sa lekovima imaju lekar i pripadnica službe obezbeđenja koja radi poslove medicinske sestre. Metadonska terapija se ne primenjuje. Ne postoje uslovi za sprovođenje posebnih režima ishrane.

Prvi pregled po dolasku u zatvor se vrši odmah po prijemu, ili prvog narednog dana kada je lekar prisutan. Pregledi se zakazuju prijavljivanjem službi obezbeđenja (koja ne vrši trijažu), vrše se prvog narednog dana kada je lekar prisutan, i vrše se bez prisustva službe obezbeđenja (ako se zanemari činjenica da lekaru asistira komandirka). Ako je pacijentu potrebna hitna medicinska intervencija, a lekar nije prisutan, poziva se služba hitne pomoći.

Stomatološke usluge se obavljaju u lokalnom zdravstvenom centru, i to vađenje zuba, dok se ostale usluge po zahtevu osuđenika obavljaju o njihovom trošku. Kada je u pitanju psihijatrijsko lečenje, pacijenti se šalju na specijalističke preglede van ustanove. Laboratorijski testovi se obavljaju u laboratoriji lokalnog zdravstvenog centra, gde se i uzimaju uzorci. Uopšte, saradnja sa lokalnim zdravstvenim centrima je dobra.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Lekar je zadužen i za kontrolu ishrane i prostorija u kojima se priprema hrana. Sanitarni pregledi osoblja koje radi u kuhinji se vrši redovno, na šest meseci.

Medicinska dokumentacija se uredno vodi. Svaki osuđenik ima svoj karton. Nakon jedne mere prinude primenjene u toku prethodne godine, prvi i naknadni pregled su uredno obavljani, što je notirano. Lekar daje saglasnost za samicu, a lekar vrši obilaske samo danima kada je prisutan. Nakon samopovređivanja, obavezno se vrši pregled psihijatra (u OB Pančevo ili u Specijalnoj zatvorskoj bolnici).

Osoblje i opremljenost

Broj zaposlenih uključujući i objekat u Vršcu iznosi 91, od toga u službi obezbeđenja u Pančevu 50 i 17 u Vršcu, služba za opšte poslove 9, služba za obuku i upošljavanje 6, službi za tretman 6. Prema zaposlenim je vođeno 11. disciplinskih postupaka. Jedan pripadnik službe obezbeđenja je dobio otkaz zbog primanja mita i korupcije. Vozila koja uprava ima su dotrajala i često se kvare.

Preporuke

Veliki broj uočenih nedostataka je u postojećim uslovima neotklonjiv. Prenaseljenost i nedostatak prostora su problemi koje sam zatvor ne može rešiti. Jedino pravo rešenje ovih, a i brojnih drugih problema jeste izmeštanje zatvora u drugu, namenski građenu zgradu, koja se ne bi nalazila u centru grada.

Kao što se iz gore navedenog može zaključiti, problemi koji postoje u funkcionisanju zdravstvene službe nisu zanemarljivi

Problemi koji postoje u radu zdravstvene službe su veliki. Neophodno je izdvojiti jednu zasebnu prostoriju koja bi služila isključivo kao ambulanta, bez obzira na problem sa prostorom koji postoji. Zapošljavanje lekara koji bi u zatvoru provodio puno radno vreme značajno bi unapredilo zdravstvenu zaštitu. Postoji i značajno pitanje nezavisnosti u radu pripadnice službe obezbeđenja koja obavlja poslove medicinske sestre. Bilo bi dobro obezbediti i redovne posete psihijatra.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

OKRUŽNI ZATVOR U ČAČKU

Vreme posete: januar 2012.

Brojno stanje u vreme posete: 37 osuđenih lica, 15 u zatvorenom odeljenju, 22 u poluotvorenom (12 na ekonomiji)

Materijalni uslovi

Okružni zatvor u Čačku na lokaciji u centralnom delu grada za smeštaj lica lišenih slobode koristi dve prizemne zgrade, projektovane za smeštaj oko 80 ljudi (ukoliko bi se poštovala odredba ZIKS kojom se propisuje da na svako lice mora doći najmanje četiri kvadratna, odnosno osam kubnih metara prostora). U ovim zgradama nalaze se i četiri prostorije u koje je moguće smestiti 20 ljudi, a koje policija koristi za zadržavanje privedenih lica. Pored ovih zgrada, zatvor poseduje ekonomiju na kojoj je organizovana poljoprivredna proizvodnja, i na kojoj je moguće smestiti maksimalno 20 ljudi.

Veća zgrada namenjena je isključivo za smeštaj pritvorenika. Dve prostorije nemaju direktan dotok svežeg vazduha i dnevne svetlosti, i u njih svetlost ulazi kroz prozor koji se nalazi iznad vrata i koji gleda u hodnik. Ostale prostorije imaju prozore koji gledaju na šetalište, ali su oni prekriveni nekom vrstom plastičnih kutija koje ograničavaju osvetljenost, a skoro da onemogućavaju provetravanje, tako da je u prostorijama zagušljivo. One su postavljene kako bi se onemogućila komunikacija pritvorenika koji su u šetnji sa onima koji se nalaze u ćelijama. Za provetrenost prostorija loše je i to što nisu razdvojeni pušači od nepušača, a pušenje se toleriše. Sve prostorije imaju mokri čvor. Šetalište je vrlo prostrano i u njemu se nalazi nekoliko sprava, tako da za vreme šetnje pritvorenici mogu i vežbati.

Za bezbednost zatvora je vrlo loše to su obližnje stambene zgrade vrlo blizu, a prozori im gledaju ka šetalištu, a kako ogradni zidovi nisu visoki, u šetalište zatvora moguće je ubacivati predmete. U odnosu na našu prethodnu posetu šetalište je pregrađeno, izgrađena je nadstrešnica kod ulaza u ustanovu koja štiti od padavina, a nabavljen je i značajan broj novih kreveta. Pregrađivanje šetališta naviše promene donelo je pritvorenim licima koja su pre toga na svežem vazduhu provodila samo 40 minuta. Sada šetnje ne traju ispod sat vremena, što i dalje nije u skladu sa odredbama ZIKS.

Osuđena i prekršajno kažnjena lica smeštena su u tri prostorije u drugoj, manjoj zgradi.. Prostorija koja predstavlja zatvoreno odeljenje je uredna, okrečena i bez vlage. Problem koji je i dalje evidentan je pleksiglas koji još postoji na prozorima i koji smanjuje dotok vazduha i prirodne svetlosti. U poluotvorenom odeljenju je smešteno 10 lica koja su

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

raspoređena u dve sobe koje su pristojno uređene i tople. Kupatilo koje je van sobe je u izuzetno lošem stanju. Kupatilo ima toplu vodu.

Osuđenici i prekršajno kažnjena lica za šetnju koriste dvorište zatvora, u kome se nalazi i radionica policije.

Tokom našeg boravka obišli smo ekonomiju koja se nalazi četiri kilometra od grada. Na ekonomiji postoji mlin, gaje određene životinje kao i neki poljoprivredni proizvodi. Sobe na ekonomiji su čiste, uredne, osvetljene, proветриrene i nisu zagušljive. Ekonomija ima i veliku perionicu u kojoj se pored posteljine ponekad peru i lične stvari lica lišenih slobode. Pored soba, na ekonomiji postoji i veliki dnevni boravak koji se sastoji iz dva dela sa tv prijemnikom. Uprava namerava da izgradi i pekaru.

Postupanje prema licima lišenim slobode

Od lica koja borave ili su boravila u ovom zatvoru nismo dobili pritužbe na bilo kakav oblik zlostavljanja od strane bilo koje od zatvorskih službi. Nije bilo pritužbi ni na način vođenja disciplinskih postupaka, kojih i nema mnogo. Dopisivanje, telefoniranje, posete i prijem paketa se vrše u skladu sa zakonom. Uopšte, kao i prilikom prve posete stekli smo utisak da je opšta klima u ustanovi vrlo dobra.

Od naše poslednje posete upotreba mera prinude nije bilo. U toku 2011. godine izrečeno je 6 disciplinskih postupaka, od toga četiri je zbog pronađenog mobilnog telefona. Sankcije koje su izricane su oduzimanje posebnih prava koje se odnose na prijem paketa i poseta. Jedno od rešenja za smanjenje ovakvog vida zloupotrebe koji je učestao kod lica lišenih slobode ove ustanove je skener uz pomoć koga bi se pregled paketa adekvatnije obavljao.

Ishrana je prema rečima osuđenih lica obilna i odlična i u najvećoj meri se sastoji od proizvoda koji se uzgajaju na ekonomiji. U ishrani nema voća. Šetnja se odvija u predviđenih sva sata. Vaspitač je dostupan kad god je dostupno, a komunicira sa osuđenim licima i samoinicijativno. Osuđena lica uposlena su jedino u kuhinji i na ekonomiji.

Ova ustanova nema kantinu, ali se namernice nabavljaju dva puta nedeljno, kao i u nekim vanrednim situacijama. Dobili smo jednu pritužbu da su namernice skuplje nego što bi trebalo.

Bezbednost

Ozbiljnijeg nasilja među licima lišenim slobode nema, a broj lica u ćelijama je dovoljno mali da u slučaju fizičkog sukoba obezbeđenje može adekvatno da reaguje.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Poslednje bekstvo se desilo pre oko dve godine, a nešto pre toga dvojica pritvorenika su pobjegla kroz krov, koji nema betonsku ploču, što svakako predstavlja ozbiljnu manu zgrade. U poslednje vreme nije bilo udaljenja, iako osuđenici odlaze na rad van zatvora, a koriste i slobodne vikende i izlaske.

Bezbednost zatvora bi sigurno bila bolja da dvorište zatvora ne koristi i policija, jer se njena radionica nalazi u njemu, pa zbog toga veliki broj ljudi ulazi i izlazi iz dvorišta, u kojem veći deo dana provode i osuđena lica. Pored toga, stambene zgrade koje su u blizini zatvora gledaju na njegovo šetalište, a ogradni zidovi su dovoljno niski da bi u šetalište bilo moguće ubacivati različite predmete.

Prostorije i lica lišena slobode se povremeno pretresaju, a prilikom ovih pretresa pronalazeni su mobilni telefoni

Zdravstvena nega

U zdravstvenoj službi rade lekar, koji zaposlen na osnovu ugovora o delu, i medicinski tehničar, zaposlen na neodređeno vreme. I lekar i medicinski tehničar su u zatvoru svakoga dana, puno radno vreme, a po potrebi dolaze i van radnog vremena, za razliku od prethodne posete, kada je lekar dolazio jednom nedeljno). Pregledi novopridošlih osuđenika se obavljaju odmah po pristizanju, ili prvog narednog radnog dana.

Ambulanta je mala, sa dotrajalim podom i slabim prirodnim osvetljenjem i ventilacijom, ali je uredna. Opremljena je aparatima za merenje pritiska i glikemije, EKG aparatom, bocom sa kiseonikom i sterilizatorom. Daje se ampulirana terapija i obavljaju manje hirurške intervencije.

U zatvor dolazi stomatolog, sa svojim instrumentima, koji vrši pregled i eventualno vađenje zuba bez regularne stomatološke stolice, što je u najmanju ruku začuđujuće.

Apoteku predstavlja ormar unutar ambulante, kojem pristup imaju samo lekar i medicinski tehničar. Snabdevanje lekovima je zadovoljavajuće. U periodu u kome u zatvoru nema medicinskog osoblja, unapred pripremljenu terapiju deli služba obezbeđenja. Metadonska terapija se sprovodi.

Saradnja sa lokalnim zdravstvenim centrom je zadovoljavajuća. Po potrebi, poziva se služba hitne pomoći. Specijalistički pregledi (među njima i psihijatrijski) se zakazuju i sprovode bez problema, po potrebi sa bolesnikom ide pratnja zdravstvenog osoblja. Laboratorijske analize se obavljaju u lokalnom zdravstvenom centru. U zatvoru ne postoje uslovi za stacionarno lečenje, te se ono obavlja u gradskoj ili specijalnoj zatvorskoj bolnici. Osuđenicima je omogućeno da se leče kod izabranog lekara. Pregledi osuđenika se zakazuju preko službe obezbeđenja, i obavljaju se istog, ili narednog radnog dana. Pregledi se obavljaju

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

bez prisustva pripadnika službe obezbeđenja, za razliku od naše prethodne posete. Medicinska dokumentacija se uredno vodi, svaki osuđenik ima svoj zdravstveni karton. U toku prethodne godine nije bilo primene mera prinude, niti samice, no lekar je upoznat sa postupcima koje treba sprovesti u slučaju da do njih dođe.

Medicinsko osoblje vrši sanitarni nadzor nad kuhinjom. Sanitarni pregledi radnika u kuhinji se redovno sprovode. Osuđenici se edukuju o zdravstvenim problemima preko brošura i sporadičnih predavanja, a ne postoji sistematska edukacija medicinskog osoblja.

Osoblje

Kao u svakom zatvoru, najveći broj zaposlenih radi u službi obezbeđenja – njih 33, što je više od broja predviđenog sistematizacijom, ali ne i dovoljno. Naime, kako se u zatvoru nalaze uglavnom pritvorena lica, broj sprovoda na suđenja je vrlo veliki (dešava se da je potrebno organizovati i po pet ili šest sprovoda dnevno), i zahteva prekovremeno angažovanje službe obezbeđenja. Pored velikog broja sprovoda, rad službe obezbeđenja dodatno otežavaju bezbednosni problemi uzrokovani položajem zgrade (blizina stambenih zgrada koje gledaju na šetalište i dvorište koje koristi i policija).

U službi obezbeđenja su zaposlene dve žene, što je vrlo dobro, imajući u vidu da u pritvoru bivaju smeštene i žene.

Preporuke

Stekli smo utisak da se prema licima lišenim slobode postupa dobro, i u najvećoj meri u skladu sa odredbama ZIKS. Ovakvu praksu treba nastaviti. Prenaseljenost je problem koji postoji, ali koji ne može rešiti uprava zatvora, već zahteva značajnija ulaganja i angažman Uprave za izvršenje krivičnih sankcija.

Trebalo bi razmotriti uklanjanje svih prepreka sa prozora prostorija u kojim su smeštena pritvorena lica, jer otežavaju provetranje a pitanje je da li omogućavaju ono zbog čega su postavljene (vidi pod 1). Ukoliko je zbog interesa krivičnog postupka ili bezbednosti potrebno onemogućiti razgovor pritvorenika koji su šetalištu sa pritvorenicima koji su u ćelijama, to se može uraditi i tako što bi obezbeđenje nadgledalo pritvorenike tokom šetnje.

Odvajanje pušača od nepušača nije lako, imajući u vidu potrebu da neki pritvorenici, okrivljeni kao saučesnici, moraju biti razdvojeni, ali svakako treba nastojati da nepušači ne borave u prostorijama u kojim se puši.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Poželjna je omogućiti zdravstvenom osoblju redovnu edukaciju, posebno iz oblasti zatvorske patologije. Treba uzeti u obzir pružanje stomatoloških usluga na mestu koje je adekvatno opremljeno za to.

OKRUŽNI ZATVOR U KRAGUJEVCU

Vreme posete: januar 2012. godine

Brojno stanje na dan posete: osuđenih lica 57, prekršajno kažnjenih lica 12, pritvorenih lica 89 (5 žena).

Materijalni uslovi

Zatvor se nalazi na obodu grada. Nije ograđen zidovima. Upravna zgrada je odvojena od prostorija za smeštaj lica lišenih slobode.

Jednu celinu predstavljaju prostorije za smeštaj pritvorenih lica i osuđenih lica koja se nalaze u zatvorenom tretmanu, dok drugu celinu čine prostorije namenjene za smeštaj osuđenih lica u poluotvorenom tretmanu i zajednička prostorija, koja je prostrana i dobro osvetljena, a u njoj se nalaze i biblioteka i televizor.

Prostorija u kojima borave osuđena lica u zatvorenom tretmanu je uredno okrečena, ima laminat koji je u dobrom stanju, nema vlage i osvetljena dobro je prirodnom svetlošću. Ipak kako u njoj boravi 12 lica prostorija je prenaseljena i zagušljiva. Shodno prostornim mogućnostima napravljen je ustupak pa je hodnik improvizovan u dnevni boravak u kome je osuđenicima je dostupan TV i dva laptop računara. Kupatilo je malo, a osuđena lica ga koriste i ako perionicu za lične stvari. Posteljina se uredno menja na 10 do 15 dana. Svaki osuđenik ima svoj ormarić za lične stvari.

U poluotvorenom odeljenju sobe su uredne, okrečene i osvetljene prirodnom svetlošću. Broj lica je u proseku od 4 do 6. Svaki osuđenik ima svoj ormarić za lične stvari. Toalet je u pristojnom stanju, keramika je uredna. Kupatilo je u lošem stanju, a vlaga uzrokuje pojavu buđi. Ustanova ne uspeva da odvoji prekršajno kažnjene od krivično osuđenih koji su zajedno smešteni u poluotvorenom odeljenju. Najveći nedostatak koji je uočen u ovom delu je soba, tj prostorija koja je zbog nedostatka prostora pretvorena u sobu u kojoj nema dnevne svetlosti jer prozor gleda na svetlarnik. Dnevni boravak nalazi se u poluotvorenom odeljenju, ima TV i biblioteku dobro je osvetljen i predstavlja adekvatan prostor za boravak osuđenih lica.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

U toku naše posete predsednica Višeg suda u Kragujevcu bila je u redovnoj poseti pa smo dobili dozvolu da sa njom obiđemo i prostorije u kojoj borave pritvorena lica. Sobe su prenaseljene, negde je i po tri kreveta na sprat, zagušljive i neprovetrene. Uprava je uspela da obezbedi TV u svakoj sobi u kojoj borave pritvorena lica. U pritvoru se nalazi i 5 žena koje su bile smeštene u sobi koja je imala samo tri kreveta. Naš je utisak da pritvorena lica nisu upoznata sa svojim pravima u dovoljnoj meri pa bi u svakoj sobi trebalo obezbediti po jedan ZIKS i Pravilnik o kućnom redu.

Dvorište, koje služi za šetnju, a delimično i rekreaciju, je prostrano i uređeno, a zatvor ima i ekonomiju na kojoj je organizovana poljoprivredna proizvodnja za potrebe zatvora.

Postupanje prema licima lišenim slobode

Služba obezbeđena ima korektan odnos sa osuđenima što smo i prilikom razgovora sa osuđenim licem imali prilike da potvrdimo. Odnos zatvorenika i službe obezbeđenja je korektan, ne postoji odnos stroge formalne discipline i nismo dobili nijednu pritužbu na postojanje bilo kakvog oblika torture ili ponižavajućeg postupanja.

Svešteno lice dolazi jednom mesečno u posetu zatvoru, mada pošto organizovano sa službom za tretman sprovode kreativne radionice desi se da bude prisutan i više puta nedeljno. Pošto su lica lišena slobode većinski pravoslavne veroispoveti (postoji samo jedan osuđenik islamske) organizuje se radionica koja se izvodi tri puta nedeljno u kojoj učestvuje oko 30 lica lišenih slobode.. Pored ove radionice vaspitač drži radionice o štetnosti psihoaktivnih supstanci. U dnevnom boravku postoje obaveštenja o raznim likovnim i literalnim konkursima koja su dostupna osobama lišenim slobode iz čega se može zaključiti da uprava posvećuje određenu pažnju o slobodnom vremenu zatvorenika.

Ishrana je prilagođena verskim potrebama, voća u ishrani međutim nema. Odredbe ZIKS koje propisuju dužinu boravka na otvorenom se poštuju, jednako kao i odredbe koje regulišu kontakt sa spoljnim svetom – telefoniranje, dopisivanje, posete i izlaske. Većina osuđenika koristi posebna prava.

Bezbednost

U poslednje tri godine je zabeležen samo jedan pokušaj bekstva, ali se dešavaju udaljenja. Tokom 2011. godine zabeleženo je 17 izdvajanja, upotreba mera prinude bilo je 19 (jedno vezivanje u pritvoru i jedna upotreba gumene palice, sve ostalo fizička snaga). Uvidom u evidenciju videli smo da se uredno vode. Tokom 2011. godine izrečeno je 9 samica. Postoje

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

dve prostorije za ovu svrhu. Jedna je u odličnom stanju, okrečena sa prirodnim svetlošću . Druga samica ima krevet na sprat koji skoro potpuno blokira prolaz do toaleta.

Postoji metal detektor na ulazu u zatvor i ustanova je dobila jedno novo vozilo što je i dalje nedovoljno u odnosu na broj lica lišenih slobode u ovoj ustanovi. Problem i dalje predstavlja nedovoljan broj vozila i nedovoljan broj pripadnike službe obezbeđenja.

Zdravstvena nega

Zdravstvenu službu čine lekar (novi u odnosu na prethodnu posetu) i medicinski tehničar, koji je formalno zaposlen kao pripadnik službe obezbeđenja (ali obavlja samo posao tehničara). Lekar je zaposlen na određeno vreme. Lekar i medicinski tehničar su prisutni u zatvoru svakog radnog dana, sa osmočasovnim radnim vremenom. Vikendom i neradnim danom lekar dolazi po pozivu i radi obilaska osuđenika u samici. Prvi pregled novopridošlih osuđenika se obavlja odmah, ili prvog narednog radnog dana, ako je prijem van radnog vremena lekara.

Postoji i stalni konsultant- psihijatar, koji u zatvor dolazi svakog četvrtka, a po potrebi se konsultuje i drugim danima.

Ambulanta je prostrana i vrlo uredna, sa posebnim delom iza zastora, sa krevetom za pregled. Ipak, prirodno osvetljenje je vrlo loše, dopire preko malog prozora u uglu ambulate, tako da je tokom celog dana potrebno veštačko osvetljenje, što značajno otežava lekarski pregled i izvođenje nekih intervencija, ali i sam boravak medicinskog osoblja, koje tu provodi puno radno vreme. Takođe, ni ventilacija nije dobra.

Kada je u pitanju opremljenost, osim osnovnog nameštaja i osnovnih sredstava za rad (tenziometar, otoskop, aparat za merenje glikemije, ali i ambu-balon i maska), nema druge aparature. Ulaganja u dalje opremanje ambulate su minimalna. Apoteku predstavlja ormar u ambulanti. Snabdevenost lekovima je dobra, a po potrebi, lekovi se i dokupljuju. Pristup apoteci imaju samo lekar i tehničar. Medicinski tehničar deli terapiju koju propiše lekar, a večernju terapiju, koja je unapred pripremljena, deli obezbeđenje. Propisuje se i primenjuje ampulirana terapija, a vrše se i male hirurške intervencije (previjanja).

Ne postoji stacionar, tako da se bolesnici kojima je potrebno stacionarno lečenje šalju u gradski zdravstveni centar. Po potrebi, poziva se i služba hitne pomoći. Specijalistički pregledi u zdravstvenim centrima se zakazuju, i obavljaju bez problema, a tehničar ili lekar po potrebi idu u pratnji pacijenta. Laboratorijski uzorci se prikupljaju u zatvoru i nose u lokalni zdravstveni centar jednom nedeljno, a po potrebi i češće. U saradnji sa lokalnim centrom, sprovodi se metadonska terapija. Uopšte, lekar ističe da je saradnja sa gradskim zdravstvenim centrima odlična.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Besplatno vađenje zuba se vrši u lokalnom zdravstvenom centru, a ostale stomatološke intervencije se naplaćuju. Osuđenicima je omogućeno da idu kod izabranog lekara.

Medicinska dokumentacija se uredno i precizno vodi. Svaki osuđenik ima svoj zdravstveni karton. Potrebna je saglasnost lekara za samicu, a osuđenici u njoj se redovno obilaze. Nakon eventualno primenjenih mera prinude, prvi i naknadni pregled se uredno vrše. Nakon samopovređivanja i pregleda od strane lekara u zatvoru, obavezna je konsultacija psihijatra.

Pregled osuđenika se zakazuje preko obezbeđenja i vrši istog, ili narednog radnog dana, a obavlja se bez prisustva pripadnika službe obezbeđenja. Pregled pre otpusta iz zatvora je obavezan.

U zatvoru se mogu sprovoditi i posebni režimi ishrane, a lekar kontroliše i rad kuhinje (u kuhinji povremeno ima problema sa insektima) i adekvatnost jelovnika. Sanitarni pregledi radnika u kuhinji se redovno vrše.

Osuđenici se edukuju o transmisivnim i bolestima zavisnosti preko pamfleta i sporadičnih predavanja. Ipak, nema posebne periodične edukacije zaposlenih u zdravstvenoj službi, dostupni su seminari i edukacija za koje se lekar i tehničar sami organizuju.

Preporuke

Pojedine prostorije koje koriste lica lišena slobode nisu u dobrom stanju i poželjno je ulaganje u njihovo renoviranje i bolje opremanje. U posebno lošem stanju nalazi se kupaonica.

Neophodno je ulaganje u opremanje ambulante. Neophodno je rešiti problem osvetljenja i ventilacije ambulante.

Korisno bi bilo sistematizovanje edukovati osuđenike o transmisivnim i bolestima zavisnosti. Takođe, treba omogućiti redovnijiu edukaciju medicinskog osoblja, posebno iz oblasti zatvorske patologije. U skladu sa mogućnostima, treba redovno opreмати ambulantu.

OKRUŽNI ZATVOR U PROKUPLJU

Vreme posete: januar 2012. godine

Brojno stanje u vreme posete: 44 pritvorena lica (1 žena), 49 osuđenih i 20 prekršajno kažnjenih lica (ukupno 113 lica)

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Materijalni uslovi

Okružni zatvor u Prokuplju se nalazi u samom centru grada, uz lokalnu policijsku stanicu, na vrlo malom prostoru, a u posedu ima i ekonomiju koja se nalazi van grada. Zgrada zatvora u centru grada je izgrađena 1927. godine i od tada više puta dograđivana i rekonstruisana. Prilikom posete nismo obilazili ekonomiju, tako da će ovde biti reči samo o uslovima u glavnoj zgradi zatvora u centru Prokuplja. Sama zgrada je uprkos nepovoljnom osnovnom arhitektonskom rešenju, zahvaljujući rekonstrukcijama koliko-toliko prilagođena današnjim standardima izdržavanja kazne, odnosno pritvaranja. Ipak nedostatak prostora je očigledan, i to u svim delovima zatvora, od soba i ostalih prostorija u kojim borave osuđena i pritvorena lica, preko prostorija koje koristi osoblje, do dvorišta, odnosno prostora za šetnju. Ako bi se kapacitet ustanove računao uzimajući u obzir standard propisan ZIKS onda u njoj ne bi trebalo da boravi više od oko 80 lica.

Sobama u dobrom delu zatvora nedostaje prirodne svetlosti, a i provetravanje je otežano. Uz to, zbog prenaseljenosti nije moguće odvojiti pušače od nepušača. U zatvorenom delu toalet je u jako lošem stanju. Zbog velikog priliva prekršajno kažnjenih lica za krivično delo nedozvoljenog prelaska državne granice, zatvor je u potpunosti prenaseljen dok je prilikom prve posete to bio slučaj samo sa zatvorenim delom. Jednu prostoriju zatvora za zadržavanje lica lišenih slobode koristi policija.

Postupanje prema licima lišenim slobode

Od osuđenika s kojima smo razgovarali nismo čuli da su bili zlostavljani od strane osoblja, a neki od njih su posebno istakli dobar odnos sa službom za tretman. Bilo je primedbi na kategorizaciju, kao i nedostatak aktivnosti, što je rezultat nedostatka prostora i programa za resocijalizaciju. Kontakt sa spoljnim svetom se ostvaruje u skladu sa zakonom, a i trajanje poseta koje je prilikom prve posete često bilo kraće zbog nedostatka adekvatnog prostora više nije skraćeno. Trajanje boravka na svežem vazduhu zavisi od ukupnog broja zatvorenika i dešava se da zatvorenici na otvorenom provode manje vremena nego što je zakonom određeno (dva sata dnevno), ali, prema rečima upravnika Zatvora, ne dešava se da šetnja traje manje od sat vremena.

Radno je angažovano nešto više od 20 osuđenika. Oni rade na ekonomiji, u kuhinji, radionici i veše-raju. Za ove poslove nije potrebna posebna obuka, a pošto se u ovu ustanovu upućuju lica osuđena na vrlo kratke kazne zatvora, onda ozbiljnije obrazovne ili programe obuke za rad nije ni moguće sprovesti.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Disciplinskih prestupa nema puno, tokom 2011 godine bilo ih je 19, a i uglavnom nisu ozbiljnije prirode. Najčešće se radi o zloupotrebi posebnih prava, tačnije kažnjenju pri povratku sa vikend odsustva ili vraćanju u alkoholisanom stanju ili udaljenjima sa ekonomije. U vreme naše posete nije bilo osuđenika u samici, niti pod pojačanim nadzorom, a tokom 2011. godine mera samice nije izricana. Upotreba mera prinude tokom 2011. godine među osuđenim licima nije bilo. Na osnovu pregleda knjiga i zapisa zaključili smo da se evidencija uredno vodi. Samopovređivanja među osuđenim licima nije bilo, a četiri samopovređivanja su se desila u pritvoru. Samopovređivanje se disciplinski kažnjava.

Interesantno je istaći da smo saznali da predsednik lokalnog suda koji do prošle posete nikada nije dolazio u obilazak pritvora, do ove posete je to učinio nekoliko puta. Posete i dalje nisu u skladu sa zakonskim odredbama prema kojima je dužan da to učini bar jednom nedeljno ili taj posao poveri nekom od sudija svog suda.

Od našeg poslednje posete uvedena je i kantina koja radi dva puta nedeljno kao maloprodajni objekat, osuđena lica su zadovoljna ponudama i cenama.

Među prekršajno kažnjenim licima veliki je broj stranaca koji su osuđeni za nelegalni prelazak granice na kaznu zatvora od 10 do 15 dana. U trenutku naše posete bilo ih je 86, a nekada ih je bilo do 100. Prilikom naše posete nije bilo zainteresovanih da razgovaraju o stanju o ustanovi. Sporazumevanje sa službom obezbeđenja vrši se preko lica koja znaju engleski jezik. Upravnik nam je napomenuo da su oni često žrtve prevare lokalnih građana. Starosno doba stranaca koji su prekršajno kažnjeni su između 20 i 25 godina.

Bezbednost

Zgrada u centru grada, uprkos svojim nedostacima, nije takva da je iz nje lako pobeći. Poslednji pokušaj bekstva je zabeležen 2009. godine. Udaljenja ima, i najčešće se dešavaju kod prekršajno kažnjenih lica. Ozbiljni fizički sukobi među zatvorenicima nisu česti. Slučaj seksualnog zlostavljanja koji se desio neposredno pre prve posete, a koje je uprava prijavila policiji, u krivičnom postupku završen je osuđujućom presudom. Napada lica lišenih slobode na zaposlene odavno nije bilo.

Zdravstvena nega

U zdravstvenoj službi nema stalno zaposlenog lekara, međutim, Zatvor ima potpisan ugovor sa lekarom koji radi u lokalnoj službi hitne pomoći i on dolazi svakog radnog dana i zajedno sa medicinskim tehničarom pruža usluge zatvorenicima. Ukoliko je zdravstvena intervencija

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

potrebna tokom noći ili vikenda, poziva se služba hitne pomoći. Prema predlogu nove sistematizacije trebalo bi da bude zaposlen jedan lekar i dva medicinska tehničara.

Ambulanta se nalazi u prizemlju, uz dvorište Zatvora i ima opremu dovoljnu za obavljanje osnovnog zdravstvenog pregleda. Specijalistički pregledi se vrše u gradskoj bolnici. U Zatvoru ne postoji stacionar, pa se i svako stacionarno lečenje vrši van ustanove. Prilikom svakog prevoženja pacijenata na preglede ili lečenje van ustanove lekar procenjuje da li je potrebno da u pratnji bude i medicinsko osoblje, tj. tehničar. Inače, prema proceni upravnika Zatvora, gotovo 90% zatvorenika dobija neku vrstu medicinske nege. Za pojedine osuđenike čije zdravstveno stanje to zahteva lekar službi obezbeđenja nalaže da im omogući duži boravak na otvorenom.

Pregled po prijemu se po pravilu vrši u zakonom propisanom roku od 24 časa. Pregled je moguće zatražiti svakog dana, i on se obično vrši istog ili narednog dana, izuzev kada se radi o specijalističkom pregledu. Služba obezbeđenja, preko koje se pregledi zahtevaju, ne vrši trijažu, niti prisustvuje pregledima. Medicinska služba vodi računa o zaštiti privatnosti pacijenata, pa ne otkriva osoblju podatke o njihovom zdravstvenom stanju. Tako npr. niko osim medicinskog osoblja ne zna koji zatvorenici su zaraženi virusom hepatitisa ili HIV.

Osoblje

Najveći broj zaposlenih, njih 32, angažovan je u službi obezbeđenja, međutim, taj broj bi trebao biti nešto veći, pošto trenutno zaposleni u ovoj službi ostvaruju i više radnih sati nego što bi trebalo. Prema novoj sistematizaciji odobreno je da u službi obezbeđenja bude zaposleno 45 lica. Služba obezbeđenja nije prošla nikakvu obuku, niti imala periodičnu psiho fizičku proveru. Obezbeđenje nema redovne kontrole zdravstvenog stanja, niti je obučeno da prepozna psihološke probleme sa kojima se suočavaju zatvorenici pa se prema rečima upravnika taj nedostatak premoštava iskustvom službe obezbeđenja. Prema rečima zaposlenih u službi obezbeđenja na raspolaganju imaju dovoljno opreme, dobijeno je jedno novo vozilo pa ne postoje problemi oko sprovođa.

U službi za tretman rade dvoje zaposlenih, a zaposlen je i jedan pravnik, čime su prevaziđeni oni problemi koji su se javljali u vezi sa vođenjem disciplinskih postupaka.

Povremeno se dešava da je neophodno disciplinsko kažnjavanje zaposlenih, i to po pravilu onih angažovanih u službi obezbeđenja. Tokom 2011. godine pokrenuta su tri disciplinska postupka zbog spavanja na dužnosti.

Preporuke

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Osoblje zatvora i, na prvom mestu, upravnik su dobro svesni praktično svih najznačajnijih nedostataka ustanove i nepravilnosti u sprovođenju Zakona o izvršenju krivičnih sankcija. Većina ovih problema nije lako otklonjiva. Položaj, arhitektura i stanje u kome se zgrada Zatvora u centru grada nalazi su vrlo nepovoljni i stvaraju brojne probleme o kojim smo prethodno govorili. Zato bi najprimerenije bilo izmestiti ceo zatvor u zgradu koja bi bila namenski napravljena, u skladu sa važećim standardi ma u oblasti izvršenja krivičnih sankcija. Do tada, bilo bi dobro preduzeti sve moguće mere kako bi se broj lica lišenih slobode u ovoj zgradi smanjio, što bi doprinelo poboljšanju uslova u ustanovi.

OPEN SOCIETY INSTITUTE

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.